

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА**

Схвалено

Вченою радою ІН НАН України,
протокол № 8
від « 11 » грудня 2024 року

Затверджено

на засіданні відділу історичної етнології
ІН НАН України
протокол № 9
від « 03 » вересня 2024 року
В.о. завідувача відділу історичної етнології

Марія ДЕМЧУК

Силабус з навчальної дисципліни

«Антропологічний склад українського народу»,

що викладається у межах підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти – доктора філософії – спеціальності

032 «Історія та археологія»

Львів 2024 р.

Силабус навчальної дисципліни «Антропологічний склад українського народу»

Назва дисципліни	Антропологічний склад українського народу
Адреса викладання дисципліни	Інститут народознавства НАН України, пр. Свободи, 15 м. Львів
Науковий відділ за яким закріплена дисципліна	Відділ історичної етнології
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	03 гуманітарні науки; 032 історія та археологія
Викладачі курсу	Сегеда Сергій Петрович, головний науковий співробітник ІН НАН України, доктор історичних наук, професор
Контактна інформація викладачів	sergij_segeda@ukr.net
Консультації з питань навчання по дисципліні відбуваються	Консультації в день проведення занять (за попередньою домовленістю). Також можливе проведення он-лайн консультацій з використанням платформи zoom чи google meet (для погодження часу проведення консультації слід написати на електронну пошту викладача)
Сторінка курсу	
Інформація про дисципліну	Курс розроблено на підставі аналізу різномірних джерел, що дозволяють дати розгорнуту характеристику антропологічного складу українського народу як відображення довготривалих етногенетичних процесів
Коротка анотація дисципліни	Курс «Антропологічний склад українського народу» є дисципліною за вибором галузі знань 03 – гуманітарні науки, спеціальності 032 – історія та археологія, спеціалізації – етнологія, яка викладається в 6 семестрі в обсязі п'яти кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS)
Мета та цілі курсу	Метою курсу є ознайомлення аспірантів з результатами досліджень, які стосуються антропологічного складу українського народу, що сформувався в результаті довготривалих етногенетичних процесів. Завданнями курсу є отримання слухачами фахових знань щодо історії антропологічних досліджень українського народу, варіацій соматологічних, одонтологічних, дерматогліфічних і гематологічних ознак і локальних антропологічних варіантів на теренах України, місця українців на антропологічній мапі Євразії та їх найдавніших антропологічних витоків. Цілі курсу – навчити слухачів застосовувати антропологічні дані для висвітлення етногенетичної проблематики
Література для вивчення дисципліни	Основна література: 1. Дяченко В.Д. Антропологічний склад українського народу. Порівняльне дослідження народів УРСР і суміжних територій. Київ. 1965. 2. Сегеда С. Антропологічний склад українського народу: етногенетичний аспект. Київ, 2001. 3. Сегеда С. Антропологія: Підручник для студентів гуманітарних

	<p>спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ, 2009.</p> <p>4. Сегеда С. Історична антропологія України. Львів, 2021.</p> <p style="text-align: center;">Додаткова література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вовк Хв. Антропометричні дослідження українського населення Галичини, Буковини й Угорщини. Матеріали до українсько-руської етнології. Львів. 1908. Т. 10. С. 6-39.. 2. Вовк Хв. Студії з антропології України / С.П.Сегеда, передне сл., комент., антрополог. терм. Київ, 2010 . 3. Данилова Е.И. Гематологическая типология и вопросы этногенеза украинского народа. Київ, 1971. 4. Дяченко В. Не тільки чорнії брови, карії очі (антропологічні типи на етнічній території українського народу). Віче, 1992, №4. С.114 – 122. 5. Єндик Р. Вступ до расової будови України. Ч.1. Мюнхен, 1949. 6. Носов Ан. Матеріали до антропології України. Українці Кубані. Антропологія. Річник Кабінету антропології ім. Ф.Вовка. 1927. Київ. Т. I. 1928. С. 31-64. 7. Расовість словян. Збірник математично-природописно-лікарської секції Наукового Товариства ім. Шевченка. Львів.1919. Т. XVIII-XIX. С. 163-296 8. Сегеда С. Антропологічний склад українців Східних Карпат. Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: У 4 т. 1999. Т.1: Археологія та антропологія. С. 461 – 482. 9. Сегеда С. Антропологічний склад українського народу: новий погляд. Народна творчість та етнографія, 2001, № 5 – 6, с. 94 – 103. 10. Сегеда С. Антропологічні особливості українців (Аналіз концепції Ф.Вовка). Вісник НАН України, 2003, № 12. С. 20 – 28. 11. Сегеда С. Найдавніші історичні витоки слов'янства за даними антропології. Народна творчість і етнографія, 2005, № 6. С.18 – 23. 12. Сегеда С. У пошуках предків. Антропологія та етнічна історія України. Київ, 2012. 13. Сегеда С. Ростислав Єндик як представник львівської антропологічної школи // Spheres of Cultures, Lublin, 2018, volum XVII, с. 302 – 310. 14. Старовойтова Р.А. Этническая геногеография Украинской ССР. Київ, 1979. 15. Тарнавський Р. Кафедра етнології Львівського університету. Класичний період: 1910 – 1947. Львів, 2016. 16. Франко О. Ф. Вовк – вчений і громадський діяч. Київ, 2000. 17. Чубинский П.П. Труды этнографо - статистической экспедиции в Западно - Русский край. Т.7. Санкт-Петербург, 1872. 18. Chekanowski J. Czlowiek w czasie i przestrzeni. Warszawa, 1967.
Тривалість курсу	150 годин
Обсяг курсу	26 годин лекцій, 34 годин семінарських занять та 90 години самостійної роботи
Очікувані результати навчання	Після завершення курсу лекцій, практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Антропологічний склад українського народу» здобувачі ступеня доктора філософії повинні знати: методи і підходи, що їх застосовують в сучасній антропології для отримання інформації

	<p>історичного характеру; сутність антропологічних концепцій Павла Чубинського, Федора Вовка, Яна Чекановського, Ростислава Єндика, Тетяни Алексеевої, Василя Дяченка тощо; найновіші досягнення вітчизняної антропології і фахову літературу останніх десятиліть; антропологічний склад українського народу за комплексом морфо-фізіологічних характеристик і місце українців на антропологічній мапі Євразії; локальні антропологічні варіанти на етнічній території українського народу; антропологічні особливості представників етнографічних груп українського народу: генетичні витоки українців і основні етапи їх антропологічної історії.</p> <p>Передбачається, що в кінцевому результаті аспіранти-історики, археологи та етнологи будуть вміти: оперувати основними термінами та поняттями етнічної антропології; застосовувати антропологічні дані в процесі етнологічних досліджень; визначати основні морфологічні компоненти, на основі котрих сформувався антропологічний склад українського народу; знаходити і аналізувати витоки антропологічних особливостей населення основних історико-етнографічних регіонів України; порівнювати антропологічні риси українців, національних меншин України та народів сусідніх держав.</p>
Ключові слова	Історична антропологія, соматологія, одонтологія, дерматогліфіка, гематологія, антропологічний склад, етнос, етногенез
Формат курсу	Очний Проведення лекцій і семінарських занять і консультації для кращого самостійного опрацювання тем навчальної дисципліни
Теми	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступ до проблематики. Антропологічний склад етносу як відображення його етногенезу та етнічної історії 2. Постаті та інституції вітчизняної антропології 3. Антропометричні та антропоскопічні ознаки людності України 4. Гематологічні маркери українців 5. Одонтологічний тип українського народу. Витоки сучасних характеристик в світлі палеоантропологічних даних 6. Дерматогліфічні ознаки українців 7. Антропологічне районування України за комплексом ознак. Ступінь антропологічної спорідненості населення різних регіонів 8. Місце українців на антропологічній мапі Європи 9. Походження українського народу в світлі даних антропології
Підсумковий контроль, форма	Залік у кінці семестру, комбінований (письмовий, тестовий)
Пререквізити	Необхідною передумовою для засвоєння курсу є наявність в аспірантів базових знань з історії, археології, етнології, біології, достатніх для сприйняття категоріального апарату антропології і синтезу різномірних джерел етногенетичної інформації
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	У процесі викладання дисципліни будуть застосовуються навчально-методичні прийоми роботи з колективом та окремими слухачами, що ґрунтуються на загальних принципах наукового пізнання; інтерактивні лекції; презентації; практичні заняття у формі семінару; індивідуальні і колективні консультації; заохочення слухачів до інтенсивної самостійної роботи з науковою літературою; перевірка рефератів і співбесіди зі

	слухачами
Необхідне обладнання	Діапроектор, комп'ютер та лазерна указка
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	<p>Оцінювання знань аспірантів буде здійснюватися за 100-бальною шкалою. При виведенні загальної оцінки братимуться до уваги результати поточного та підсумкового контролю, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Відвідування лекцій та участь в їх інтерактивній частині як важлива складова навчального процесу – 15 % – Активність під час обговорення окремих питань навчальної дисципліни і дискусіях на семінарських заняттях – 20 % – Своєчасність і якість виконання завдань для самостійного опрацювання поза межами аудиторних занять – 15 % <p>Письмовий диференційований залік після завершення курсу – 50 %</p>
Питання до заліку чи екзамену.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Становлення антропології в Україні як окремої наукової дисципліни. Внесок Павла Чубинського в антропологічне вивчення українців 2. Антропологічна концепція Федора Вовка в світлі сучасних наукових даних 3. Антропологічні дослідження українців в 1920 – 1940-х рр. 4. Ростислав Єндик як послідовник «львівської антропологічної школи» 5. Підсумки досліджень Української антропологічної експедиції 1963 – 1956 рр. під керівництвом Василя Дяченка 6. Гено-географія України в світлі даних гематології 7. Місце українців в системі європейських одонтологічних типів Євразії 8. Витоки одонтологічних рис українського народу в світлі палеоантропологічних даних 9. Загальна дерматогліфічна оцінка українців на тлі інших етнічних груп Євразії 10. Загальна антропологічна характеристика українців за комплексом ознак 11. Українці на антропологічній мапі Європи 12. Антропологічне районування України як відображення давніх етногенетичних процесів 12. Людність Полісся і Волині в світлі даних антропології 13. Антропологічні риси етнографічних груп українців карпатського регіону 14. Населення Середньої Наддніпряни за даними антропології 15. Фізичний тип українців степової зони 16. Походження українського народу: антропологічний аспект 17. Найдавніші витоки морфо-фізіологічних особливостей українців в світлі даних палеоантропології 18. Взаємодія північно- і південноєвропейського компонентів в антропологічній історії України 19. Ступінь антропологічної спорідненості середньовічної та сучасної людності України 20. Співвідношення результатів антропологічних та молекулярно-генетичних досліджень українського народу
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.